

ساغر و یک جرعه تقسیم شده: ساغر اول در سلوک و عادات ملوک. ساغر دوم در اخلاق درویشان. ساغر سوم در تفویض امور به ذات باری. ساغر چهارم در دانایی و حقیق. ساغر پنجم در حکم و آداب. جرعه در مختصری از احوال مصنف. قصه ششم و دهم کتاب حاضر از ملستان سرچشمه گرفته و در راهی دیگر جاری شده است.

(۳) بهارستان، نوشته نورالدین عبدالرحمن جامی شاعر نامی قرن نهم هجری، که از جهت نام و شهرتش معروفترین نظیره‌های گلستان شمرده می‌شود و گرچه در عبارت‌پردازی «ورقی چند بر اسلوب گلستان ساخته» برای مطالعه فرزندش و آنرا به نام سلطان حسین بایقرا افتتاح کرده اما در مجموع تابع نظم گلستان نماینده دیباچه‌اش هم در قالب دیباچه گلستان نیست. به هشت روضه و یک خاتمه تقسیم شده بیشتر فصلها دارای عنوانهایی درازآهنگ است چند روضه‌اش درویشانه و مشعون از مواعظ اولیای عرفا و چند دیگر به مجموعه حکایات مانند است گردآوری شده از آثار دیگران با عباراتی کمتر یکدست و کم و بیش آراسته و ابیاتی بدان پیوسته. بهارستان مکرر طبع شده و نسخ آن کمیاب نیست. یکی از چاپهای مشهورش نسخه چاپ وین به سال ۱۸۴۶ میلادی است که در تهران هم چاپ عکسی افستی از روی آن در ۱۳۴۰ ه. ش منتشر شد. در کتاب حاضر تنها قصه دوم از بهارستان اقتباس شده است.

(۴) خرابات تألیف فقیر شیرازی متولد ۱۲۹۶ ه. ق. (که نامش در خرابات نیست و «فهرست مشاره وی را معین الشریعه میرزا علی بن حاجی میرزا محمدباقر واعظ اصطهباناتی می‌داند) فقیر شیرازی مجموعه غزلیاتی «در مشایعت طیبات سعدی ساخته به گنج فقیر تسمیه داده» کتابی دیگر «به بحر بوستان سروده به خانقاه موسوم نموده سپس مجموعه‌ای از حکایات و مواعظ فراهم آورده و «آن نگارش را به طرز گلستان مطرز کرده و خرابات نامیده» و مجموعه خانقاه (۲۵۴ ص) و خرابات (۲۷۱ ص) را در سال ۱۳۳۲ ه. ق. برای چاپ نویسانده و پس از پنج سال در ۱۳۴۷ در شیراز به طبع رسانده. فقیر از سال ۱۳۴۱ ساکن شیراز شده «در بحران مشروطه و استبداد از بعبوحه انقلاب به منصوبه انزوا افتاده و از علایق وارسته» به کار کتب پرداخته از مبارزات سیاسی بیزار بوده «درویشی و گوشه‌گیری را راه سلامت شناخته» عارفی معتقد، وارسته و بی‌ریا می‌نماید. در خرابات «بیش از تقلید به بیان نیت پرهیزکارانه خود نظر داشته» در کتابش از اهل زمان نام نبرده و خرابات را به کسی واگذار نکرده در ضمن حکایات گاه به نقد اجتماعی پرداخته اما بیشتر سندرجات کتاب قصه‌های تاریخی از احوال پیشوایان دین و سلاطین و حکما و عرفاست که به نظر می‌رسد گاه به ترتیب مطالعه چند کتاب محدود گلچین کرده گلستان‌وار تنظیم داده، در دیباچه به دیباچه گلستان توجه داشته. شروع کتاب چنین است: «یگانه خدایی را بندگی کردن رواست که به حکمت بالغه ذره را جمال آفتاب درخشان بخشیده» خرابات به چهار باب و یک پیمان تقسیم شده، باب اول در حکمت، باب دوم در شجاعت، باب سوم در عفت، باب چهارم در عدالت، و پیمان

در تربیت و عبرت است. در مجموعه حاضر قصه‌های اول، و پانزدهم از خرافات ریشه گرفته و چون دیگر فضایا چیزی دیگر شده.

(۵) جان جهان، یکی از آثار فلم حاجی میرزا علی اکبرخان حسینی فراهانی متوفای ۱۳۲۹ ه. ق. که ادیب‌الممالک فراهانی هم از این خاندان بوده و ماده تاریخ وفاتش را سروده. یک چاپ سنگی **جان جهان** (در ۱۸۸ ص) به خط محمد ابراهیم قوام‌الکتاب به سال ۱۳۳۵ ه. ق. در چاپخانه میرزا علی اصغر به اهتمام کتابخانه ایران ظاهراً در تهران چاپ شده. **جان جهان** با این عبارت شروع می‌شود «ثنا ایزد تعالی و تقدس را که به هر چه اندر نگری برهان هستی‌اش را آیتی است و از هر آیتی بر صاحب‌دلانش عنایتی». مصنف دارای بیانی استوار و پر ادعاست با اینکه در سبب تألیف کتاب گلستان سعدی را ستوده بسیاری از حکایات گلستان را با همان مضمون و نتیجه‌ها به عبارتی دیگر دوباره‌سازی کرده و از گلستان ایرادها گرفته به حکم خان بودن برتری نموده کتاب را به نام مظفرالدین شاه زینت داده **جان جهان** را «چون فصول جهان بر چهار فصل قرار داده» فصل اول در معایب پادشاهان، فصل دوم در فضایل درویشان، فصل سوم در معامد اخلاق و عواید حکمت، فصل چهارم در لوازم عشرت و مراسم تربیت. در مجموعه حاضر قصه‌های چهارم و هفتم را می‌توان برداشتی دگرگونه از کتاب **جان جهان** دانست.

(۶) **روضه خلد**: تألیف مجد خوانی، طبع جدید سری تهران، ۱۳۴۵ ه. ق. با مقدمه و تحقیق درباره مؤلف به قلم محمود قرخ در ۳۰۰ ص که نسخه‌ای پاکیزه و دستیاب است. مجد خوانی از دانشوران اواخر قرن هفتم و اوایل قرن هشتم هجری واعظی منبری بوده و «پنجاه سال در کسب معقول و منقول رنج برده با سلک عرفا بیست سال سفر کرده و از تجربه و مشاهدات خود بیش از دیگر شبیه‌سازان گلستان در کتاب خود یاد کرده. **روضه خلد** را در دوماهه بهار سال ۷۳۳ تألیف کرده از سایر نظیره‌های گلستان مفصّلتر و مشتمل بر هجده باب و متضمن ۴۲۰ حکایت است. دیباچه کتاب با این عبارت شروع می‌شود «سپاس بی‌قیاس موجودی را که صفای باطن عارفان پرتو جود اوست و سیمای مطیعان اثر سجود او» این کتاب هم مانند خرافات فقیر به نام پادشاه و امیری افتتاح نشده. نثر و نظمش سالم است اما با اینکه یکی از نزدیکترین آثار نسبت به زمان تألیف گلستان است بدیهی است که مقایسه فصاحت و بلاغتش با گلستان کاری بیهوده باشد. **روضه خلد** در میان کتابهایی که بر سیاق گلستان فراهم شده بدیع‌ترین و پرمغزترین آنهاست. در مجموعه حاضر قصه‌های سوم و دوازدهم و چهاردهم بر روی دو حکایت از **روضه خلد** پایه‌گذاری شده است.

(۷) پریشان، نوشته شاعر مشهور قرن سیزدهم هجری قآنی شیرازی که هم به ضمیمه دیوان و هم جداگانه چاپ شده. **پریشان** را قآنی به سال ۱۲۵۲ ه. ق. زمانی که هنوز سنش به سی نرسیده بود به نام محمد شاه قاجار ساخته، مانند نامش شامل حکایاتی گوناگون و پریشان است و فصل و بابی ندارد جز خاتمه کتاب که بخشی در نصیحت ابناء ملوک است. **پریشان**

از دیگر کتابهایی که به قصد پیروی از شیوه گلستان نوشته شده به هزل و رذل آمیخته تر است و بوی بی‌دردی و هوسناکی پند و عبرت مدعای نویسنده را از اثر بخشی تهی ساخته. در مجموعه حاضر قصه نهم از یک حکایت پریشان ترتیب یافته است.

۸) خارستان، اثر حکیم قاسمی کرمانی که تالیف آن به سال ۱۳۲۰ ه. ق. به پایان رسیده و تا کنون سه چهار بار چاپ شده. حکیم قاسمی شاعری ادیب و بذله‌گو بوده پیداست که علاوه بر قصد جلب توجه همشهریانش اهمیت ثبت و ضبط لغات محلی را مانند قاری یزدی و برخی دیگر از پیشینیان به درستی درمی‌یافته، منظومه‌ای به نام «نیستان» در برابر بوستان سعدی و خارستان را در برابر گلستان ساخته. خارستان سرشار از اصطلاحات حرفه‌ای گروه بافندگان کرمانی و لغات بومی آن سامان در زمان مؤلف است. نویسنده در قلمرو طنز بسیار کار آشنا و پخته می‌نماید و مندرجات خارستان حاکی از ذوق سلیم و دید وسیع اوست. با اینکه پندآموزی در لباس شوخی کم‌اثر است دهان ادیب کرمانی چنان گرم است که نیشهای جدی منظورش بر دل می‌نشیند. خارستان شامل ۱۳ فصل و یک دیباچه است با این سرآغاز «صنعت خلوشی را خف و ذل که تارشالش در کمال ظرافت است و به بوداندیش مزید لطافت...» دوازده فصل کتاب را «فرع» و سیزدهمی را اصل نامیده و فهرستش چنین است: فرع اول در فایده کسب هنر، فرع دوم در بخت و اتفاق، فرع سوم در بی‌اعتباری دنیا، فرع چهارم در ضرر غرت، فرع پنجم در علامات غرتی، فرع ششم در علامات بوری، فرع هفتم در فواید بیماری، فرع هشتم در فواید نان خویش خوردن و منت از بداندیش نبردن، فرع نهم در ضرر طع و گول رندان خوردن، فرع دهم در حسن اتفاق، فرع یازدهم در مقامات دوستی، فرع دوازدهم در عشق، اصل در پند و حکمت. در خاتمه کتاب فرهنگی از لغات و اصطلاحات آمده، که خود حکیم قاسمی به نفس نفیس آنرا تنظیم کرده و در هفتاد و چند سال پیش از این چه خوب از عهده برآمده. در مجموعه حاضر قصه سیزدهم برداشته و پرداخته از یک حکایت خارستان است.

این بود نام و نشان چند کتابی که قصه‌های گلستان و ملیستان از آنها اقتباس شده، خیلی از حرفهای دیگر همان است که در خاتمه کتابهای پیشین گفته شد و همه به اعتبار خود باقی است و چون در اینجا گفتگو دراز شد زیاده عرضی نیست.

مهلی آذر یزدی

تهران، ۱۳ نوروز ۱۳۵۲

www.KetabFarsi.com

www.KetabFarsi.com

گروه‌های سنی کودکان و نوجوانان

- گروه الف: سالهای قبل از دبستان
- گروه ب: سالهای آغاز دبستان (کلاسهای اول و دوم و سوم)
- گروه ج: سالهای پایان دبستان (کلاسهای چهارم و پنجم)
- گروه د: دوره راهنمایی
- گروه ه: سالهای دبیرستان